

Scenă finală din „Vodă Cuza și Unirea” de Tudor Șoimaru — Teatrul Tineretului

Emil Riman

UNIREA ÎN PAGINI DRAMATICE

Istoria României, această pasionantă biografie a poporului nostru, a străbătut de-a lungul vremurilor un drum anevoios dar plin de învățăminte. Șerpuind prin viroage întunecoase sau urcând spre crestele luminate de soare, acest drum a cunoscut în repetate rânduri strălucirea unor aspirații generoase și umanitare, pe care zilele noastre le împlinesc sau, caută să le îplinească.

Unirea Țărilor Române reprezintă unul din momentele de vîrf ale trecutului nostru istoric, moment în care calitățile poporului nostru au fost valorificate din plin. Cu îndreptățită mîndrie privim astăzi această perioadă de înălțare morală, care a prilejuit unor oameni ca Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri și Vasile Alecsandri afirmarea solidarității și patriotismului lor fierbinte. Importanța acestui eveniment nu constă numai în realizarea unui vechi desiderat al țărilor-surori: unitatea teritorială, politică și administrativă a unui popor unit de veacuri prin origine, grai și obiceiuri, ci și în legitimele aspirații ale unor oameni hotărîți de a rupe cătușele robiei feudale și jugul otoman. Unirea Țărilor Române este pilduitoare prin aceea că ea a fost realizată prin lupta maselor populare, iar cuvintele celui care a pus un umăr de nădejde în realizarea acestui act istoric, Mihail Kogălniceanu, sînt edificatoare în acest sens: „Unirea, Domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că e actul său individual, proprietatea sa exclusivă; Unirea e actul energic al întregii națiunii romîne... și de aceea, Domnilor nici chiar Domnitorului, dar încă unui simplu particular, nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta, de a zice că el a făcut singur Unirea. Nu, Domnilor, Unirea, națiunea a făcut-o...”

Sărbătorirea Unirii Țărilor Române în anii democrației populare nu este numai împlinirea unei datorii patriotice, un gând pios adresat figurilor mari ale trecutului. Această sărbătorire este importantă prin legăturile pe care le stabilim

între trecut și prezent, este importantă prin rezonanța pe care întâmplările de acum 100 de ani o trezesc în sufletele oamenilor de azi, constructori ai unei vieți noi. Evocarea istorică ce se rezumă doar la caracterul didactic al unui „așa a fost”, indiferent de luxul de amănunte și de rigurozitatea documentării, rămâne puțin valoroasă, atîta timp cît nu este străbătută de suflul dătător de viață al actualității.

Sub acest semn al actualității stau și lucrările dramatice ale lui Mircea Ștefănescu, Tudor Șoimaru și Mihail Davidoglu, care, apreciind importanța evenimentului, au dăruit teatrului nostru trei piese închinată marelui eveniment și figurii luminoase a acestui act istoric, Alexandru Ioan Cuza.

Mircea Ștefănescu și-a intitulat lucrarea sa dramatică : *Cuza Vodă*. Piesa are ca motto un citat din *Istoria romînilor din Dacia Traiană* de A. D. Xenopol : „Epoca Unirii este fără îndoială cea mai mare din întregul trecut al poporului român, pentru că este ilustrată nu printr-o marcantă individualitate, ci prin o înălțare a întregului popor la nivelul unei mari idei”. Fidel titlului, mai puțin însă fidel motto-ului, dramaturgul realizează mai mult portretul domnitorului Cuza, decît evenimentul istoric. Este adevărat că această personalitate adună ca într-un focar năzuințele pașoptiștilor, năzuințele progresiste ale burgheziei înaintate și ale poporului asuprit. Adevărul istoric nu înseamnă în cazul nostru și un adevăr dramatic ; din cele trei planuri în care Mircea Ștefănescu ni-l prezintă pe erou : omul particular, omul politic, omul și masele, cel mai reușit ni se pare realizat Cuza în viața lui de toate zilele. Dorind să facă portretul omului și nu al personalității oficiale, autorul l-a umanizat foarte bine, dar... prea mult în dauna semnificației sale istorice.

Actul I stabilește perfect premisele unui conflict ulterior : sîntem în anul 1857, un an de fierbere și de luptă surdă între unioniști și separatiști, în care oamenii și ideile se călesc ; așteptăm lupta decisivă ce va stabili o creștere a ideii și a personajelor. Dramaturgul, însă, escamotează actul Unirii, iar următoarele tablouri se petrec șapte ani mai tîrziu, în 1864, în preajma reformei agrare. Autorul simte hiatusul și-l acoperă cu date ; în trei replici succesive, într-o discuție cu mama ei, Elena, soția lui Cuza, încearcă să suplinească golul :

„— ELENA (privind peste nimicuri) : Da... 1859, Unificarea Armatei Romîne în tabăra de la Florești...

— Îmi amintesc de toate, măicuță, 1860, crearea Universității... 1861, desăvîrșirea Unirii... 1862, Principatele se numesc România... 1863, secularizarea averilor mînăstirești...

— Da, 1864, lărgirea votului, dezrobirea țărănilor și neatîrnarea noastră lăuntrică !”

Alexandru Ioan Cuza domnește de cinci ani ; îl întîlnim din nou pe cel pe care l-am cunoscut în actul I, pe același plan : planul sentimental. Desigur, orice om are slăbiciunile lui, dar autorul nu-l privește cu același ochi de mamă, așa cum face Elena, soția lui :

„— Alexandre, fiul meu năzdrăvan. Dece Domnul ca istoria să te privească cu ochii mei, cu ochi de mamă. Pentru că sînt convinsă că eu am dreptate și că istoria nu trebuie să-și umple paginile cu slăbiciunile tale omenești. Ci să-ți ierte bietele tale păcate... pentru marea, pentru sincera și nedezmîntita ta iubire de țară.”

Această foarte frumoasă replică a Elenei, cu care se încheie actul III, ne obligă să facem o recapitulare. Pe Cuza, omul politic și reprezentant al maselor, l-am întîlnit în repetate rînduri : în cabinetul caimacamului Vogoride, dîndu-și demisia pentru a apăra interesele unioniste, apoi în palatul de pe podul Mogoșoaiei, pregătind legea electorală împreună cu Mihail Kogălniceanu, țînînd piept intervențiilor boierilor reacționari sau uneltelor acestora, sînd de vorbă prietenește cu Moș Ion Roată, apoi cu delegații țărănilor de la Ruginoasa și, în sfîrșit, semnînd actul de abdicare în noaptea de 10/11 februarie 1866. Felul cum acționează croul este convingător și emoționant, dar impresia generală pe care o degajă acesta, nu este aceea a personajului istoric ; această impresie este asemănătoare cu aceea pe care ne-ar da-o o statuie, care a coborît de pe soclu. Monumental nu mai e privit în raccourci, ci direct, dimensiunile lui fiind cele normale ; această impresie ne este dată pe de o parte de faptul că dramaturgul insistă prea mult pe viața

Dina Cocea (Maria Obrenovici) și Constantin Bărbulescu (Alexandru Ioan Cuza) în „Cuza Vodă” de Mircea Ștefănescu. — Teatrul Național „I. L. Caragiale”

ția; este cazul „primului sfetnic” al lui Cuza, ardentul susținător al legii rurale, Mihail Kogălniceanu. Extrem de scurta existență ce o are în economia piesei (în tabloul 2, ca trimis al comitetului electoral al Unirii, și în tabloul 5, ca prim-ministru, în ambele afișind ipostaza reformatorului) este insuficientă. Crescendoul lui Kogălniceanu, ca și transformarea lui Toderașcu nu s-au făcut în fața noastră și, din această cauză, avem senzația că am sărit un capitol dintr-un roman bun. Pentru că piesa lui Mircea Ștefănescu, în ciuda rezervelor arătate, este o piesă bine scrisă, cu replici spirituale și pline de subtext, cu situații dramatice și atmosferă de epocă, și cu o amplă și riguroasă documentație istorică. Chipul în care autorul și-a privit eroul este evident și în felul în care încheie lucrarea dramatică. Asistăm în ultimul tablou la abdicarea domnitorului; piesa nu se termină în apoteoză, ci cu un sentiment de tristețe, care, în ultimă instanță, ne lasă imprimată imaginea unui erou înfrânt. Aureola pe care i-a conferit-o personajului istoria, dispăre; admirabilul portret al domnitorului Alexandru Ioan Cuza ar putea fi intitulat foarte bine: „Istoria unui destin”. Unirea Țărilor Române reprezintă, însă, istoria unui popor.

întimă a personajului (legăturile lui cu Maria Obrenovici, Didița Retzeanu sau viața de familie), iar, pe de altă parte, pentru că piesei îi lipsește planul doi, poporul. Sfătosul Moș Ion Roată este fără îndoială, un personaj savuros, dar semnificația lui în piesă nu depășește pe aceea a unui singur individ. Din documente și legende, este cunoscută lărga popularitate de care s-a bucurat Alexandru Ioan Cuza; dar atunci când autorul îl reprezintă în ipostaza unui erou popular, el cochetează cu convenționalul, arti-ficiile simțindu-se în mod evident. Aceasta este cauza pentru care, atunci când domnitorul se întâlnește cu delegația țăranilor de la Ruginoasa (tabloul 5, actul III), scena este mai puțin convingătoare.

Propunându-și să cuprindă în lucrarea sa dramatică o perioadă istorică întinsă, bogată în evenimente și în prefaceri sociale, autorul a preferat o galerie de portrete, portrete creionate cu umor și spirit de observație: agenții diploma-tici ai țărilor străine, caimacamul Vogoride, boierul separatist Alecu Balș, Maria Obrenovici etc. Aceste personaje, deși evoluează în locuri de acțiune diferite, au un numitor comun: fac parte din aceeași lume, lucrarea dobândind prin aceasta, o puternică amprentă de piesă de interior.

Episoadele distanțate în timp fac ca uneori personajele să evolueze în salturi; de la act la act, schimbările sînt puternice și, din această cauză, discontinue. Pe unionistul Toderașcu din actul I nu-l mai recunoaștem în omul meschin și interesat din actul II. Alteori în evoluția unor personaje pe care însăși istoria le reliefează și care, în mod normal, ar fi trebuit să ocupe primul plan, chiar în compania eroului principal, tocmai pentru a-i completa portretul, pentru a-i motiva atitudinea, autorul preferă o aceeași creionare sumară, periclitându-le evolu-

De aceea, deși nu atât de bogat colorată, piesa lui Tudor Șoimaru, *Vodă Cuza și Unirea*, surprinde cu o mai mare precizie esența evenimentului și a personajului istoric. Abordând doar câteva întâmplări semnificative, cuprinzând o perioadă de timp restrinsă, dramaturgul realizează o operă rotundă, cu o idee clară, relevând diversitatea oamenilor angrenați în lupta pentru desăvârșirea Unirii.

Acțiunea piesei începe în anul 1857 și se termină într-un moment de culme: alegerea domnului Moldovei, Alexandru Ioan Cuza, ca domnitor și în Muntenia, în ianuarie 1859. În piesa lui Tudor Șoimaru, poporul și eroul își găsesc o greutate egală. Fie că acțiunea piesei se desfășoară la conacul lui Costache Negri de la Mînjina, în palatul lui Vogoride, în localul alegerilor la Iași, sau în locuința provizorie a lui Cuza, poporul are o prezență substanțială și, ceea ce e mai important, dramatică. Încă din primul act, se vede legătura lui Cuza cu oamenii simpli încrederea și influența reciprocă în desăvârșirea năzuințelor lor. Bătrînul pălmaș Sava îi comunică fără sfială viitorului domn, pregătirile de înarmare cu care boierii vor întâmpina o eventuală declanșare a furiei populare: „Ei... omul nu prea scapă de ce-i este teamă“. Iar Cuza îi răspunde: „Ai dreptate, moș Sava, dar socot că nu va fi nevoie să-i strîngeți prea tare. Că dacă voiți și Domniile-voastre, țărani, Unirea, atunci ea se va face și peste capul lor!“ Iar Moș Ion Roată îl încurajează cu căldură pe pîrcălabul Cuza, în misiunea pe care i-o încredințează Alecsandri și Costache Negri, atunci cînd acesta este chemat de către Vogoride: „Gîndește-te, pîrcălab, că milioane de suflete așteaptă Unirea. Că milioane de suflete ne zbuciumăm sub osînda boierescului. Nu-ți este iertat să dai înapoi, tocmai acum, cînd s-ar putea, cine știe, să ne dai lumina, să ne dai viața“. Astfel, Cuza apare ca un demn reprezentant al poporului, popor care acționează în piesa lui Tudor Șoimaru într-un mod convingător. Se simte presiunea lui, și în alegerile din Moldova, și în felul cum este relatată dorința maselor de munteni și moldoveni, adunați pe Dealul Mitropoliei din București; iar „propunerea“ pe care o dictează Moș Ion Roată, clăcașului Ioniță, în actul III al piesei, este o impresionantă pagină de istorie, transpusă în dramaturgie, în care recunoaștem cu ușurință cuvintele deputatului C. Tănase din Țara Romînească, sau cele ale deputaților pontasi din Moldova. De altfel, întregul act este închinat acestor eroi mulți și anonimi ce și-au cucerit fiecare pas către libertate, cu prețul unor imense sacrificii, iar cuvintele pe care le spune Moș Ion Roată în finalul actului, atunci cînd țărani împun inerteii parlamentare a boierilor pe alesul lor, sînt emoționante prin simplitatea și prin speranțele pe care țărani le încredințează Domnitorului: „Noi, boierule, nu știm a ura... dar Dumnezeu s-o îndura“.

Chipul domnitorului Alexandru Ioan Cuza este zugrăvit cu dragoste și căldură, ceea ce dovedește că autorul și-a apropiat sensibil eroul, creîndu-i o evoluție complexă și firească. Legătura sa cu țărani, mai mult felul cum îi ascultă decît felul cum le vorbește, condiționîndu-i atitudinile ulterioare față de boierimea retrogradă, îl fac să se dezvăluie ca un adevărat erou popular, un om care înțelege suferințele poporului și care va lupta pentru a i le alina.

Tudor Șoimaru îmbină în piesa sa, cu abilitate, istoria cu legenda, documentul autentic și poveștile orale despre Unire, care circulă la țară din tată-n fiu. Făcîndu-și din datele cunoscute jaloane, autorul le ouște cu linia fanteziei sale; de cele mai multe ori, jaloanele întrebunțate sînt oportune și bine găsite (poveștea lui Ion Creangă despre Ion Roată, citatele din Kogălniceanu, sau din cererile deputaților țărani, figura luminoasă a feministei Sofia Coce). Alteori însă, ele apar forțate și exterioare dramei (Alecsandri vorbind despre rolul teatrului, sau anecdota cu soldatul și Cuza); în ambele cazuri însă, se observă tendința autorului de a readuce în memorie și de a amplifica prin repetare evenimente și personaje cunoscute, de a le da semnificația cuvenită, de a le pune în adevărata lor lumină. Ceea ce impresionează în piesa *Vodă Cuza și Unirea* este echilibrul cantitativ și calitativ al personajelor ce se înfruntă: taberei unioniștilor și adevăraților patrioți, îi este opusă cea a boierilor separatiști și reacționari, egală ca substanță dramatică. Deși uneori ridicole în absurditatea cu care se opun legilor istorice, personajele negative nu sînt minimalizate și nici expediate în scene lipsite de semnificație. Aceasta este cauza pentru care conflictul își păstrează, de-a lungul celor patru acte, întreaga sa forță; momentele dramatice se succed într-o tensiune mereu crescîndă, solicitînd din ce în ce mai mult, interesul nostru; piesa este densă și plină de viață, iar finalul, realizat la un registru superior, ne lasă o impresie optimistă și înălțătoare. *Vodă Cuza și Unirea* a lui Tudor Șoimaru

nu și-a propus să epuizeze nici epoca și nici evenimentele. Piesa este o poveste simplă, pe înțelesul tuturor, care vorbește despre Unire și despre oamenii care au făcut-o. Este o poveste cunoscută și frumoasă, pe care o ascultăm cu plăcere și care capătă amploare prin ecoul patriotic pe care-l trezește.

Conștient de valoarea și caracterul actului intitulat *Cuza Vodă*, dramaturgul Mihail Davidoglu își subintitulează lucrarea cu modestie, „Evocare dramatică”. Există și în acest act precizia datului istoric (adunarea Divanului la Iași, alegerea lui Cuza la București, abdicarea lui Cuza în 1866); există și în acest act datul legendar (*Cuza Vodă* sărută obrazul scuipat de boieri al lui Moș Ion Roată și umblă deghizat prin țară, pentru a asculta păsul poporului, sau cirteala dușmanului). Ilustrând într-un montaj de patru secvențe câteva momente ale epocii și vieții lui Cuza Vodă, Davidoglu nu urmărește însă concretizarea lor într-un conflict dramatic unitar și susținut. Dar pornind de la premisa adevărului istoric al rolului maselor populare în desăvârșirea actului Unirii, el impune evocării sale un unghi de perspectivă cu totul nou față de celelalte două lucrări amintite. Accentuând acest unghi de perspectivă, evenimentul este privit cu ochii și psihologia omului simplu, ai căcașului sau ai meseriașului, care relatează întâmplările așa cum au fost. Se vede clar din narațiunea participanților că le-a fost interzis accesul în sala Divanului sau a Mitropoliei; de aceea noi asistăm la dezbaterile dintre unioniști și separatiști; de aceea, nu pătrundem în tainele cabinetului domnesc și nici în intimitatea gândurilor domnitorului. *Cuza Vodă* ne este prezentat cu respectul, dar și cu iubirea ce i-o purta poporul: simplu ca om, dar Domn ca rang. Boierii (Alexe, Caliopi, Miron și Marghiolița), vizibil caricaturizați, trădează prin aceasta umorul, ironia caustică a poporului și ura țaranului obidit. Momentele scenice nu sînt însă clar încheiate, dialogul e pe alocuri mai mult teatral, ușor retoric, cu replică lungă, care constată și care aparține mai curînd comentariului, decît dezbaterii generatoare de acțiuni dramatice. Acest comentariu al evenimentelor istorice, ce străbate ca un fior întreaga lucrare și amintește de recitativul cu cor și soliști, aparține în permanență maselor populare, din care desprindem cu ușurință mai mult vocea și mai puțin figura reprezentanților ei, a rașoneurilor piesei: sfătoșenia neobositului Moș Ion Roată și agitația caracteristică luptătorului „ilfovean”, Mircea Mălăeru. Fiorul ne este dat însă de autenticitatea datelor, de patosul maselor, de ecoul patriotic care răzbate în fiecare gând al lor, și nu de dramatismul faptelor, de înțeleștarea lor în scenă. Concluzia în perspectivă, dată de replica finală a lui Mircea Mălăeru, replică în care autorul intenționează să dea actului Unirii și evocării sale semnificația unei verigi în lanțul progresiv al istoriei, sună convențional și fără ecou: „...l-au mîncat boierii pe Cuza Vodă. Acum iar o să ne sfișie cu harapnicele. D'apoi să nu le dea Dumnezeu cînd ne-om ridica noi ăștia, să întoarcem harapnicul împotriva lor. Teamă mi-e că altcum nu s-o putea. Și pînă la urmă, așa va trebui să facem. Și o s-o facem”. Se simte că autorul a forțat pe erou. Se simte izul didactic, care face ca „evocarea” să nu depășească sfera ocazionalului, deși a fost o „evocare” patetică.

Centenarul Unirii Țărilor Romîne și-a găsit un binemeritat ecou în dramaturgia noastră. Era normal ca acest moment de vîrf din trecutul nostru istoric, moment în care calitățile poporului nostru au fost verificate din plin, să-și găsească locul în teatrul nostru nou. Era normal ca această pagină glorioasă să fie transcrisă de pe poziția și concepția adevăratului patriotism, expresie a intereselor vitale ale poporului. Era normal ca, dat fiind personalitatea distinctă a celor trei dramaturgi, să avem în fața noastră trei opere diferite, deosebite prin particularitățile lor artistice. Am remarcat astfel, în piesa lui Mircea Ștefănescu, stilul colorat, tonul sobru, ponderat, și documentația riguroasă, măiestrie artistică întîlnită și în evocarea lui Matei Mîlo; am recunoscut pasiunea pentru obiect și stilul vioi al lui Tudor Șoimaru și am apreciat încă o dată frumoasa limbă a lui Mihail Davidoglu și elanul romantic pe care-l degajă în general piesele sale.